

ZAHRADNÍ SLAVNOST

HRA O ČTYŘECH DĚJSTVÍCH

Janu Grossmanovi

klasická díla v tržně dostupné a spolehlivé vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Osoby

HUGO PLUDEK

OLDŘICH PLUDEK, jeho otec

BOŽENA PLUDKOVÁ, jeho matka

PETR PLUDEK, jeho bratr

AMÁLKA

FERDA PLZÁK, zahajovač

LIKVIDAČNÍ TAJEMNÍK

LIKVIDAČNÍ TAJEMNICE

ŘEDITEL ZAHAJOVAČSKÉ SLUŽBY

První dějství

Byt u Pludků. Jsou tu Pludek, Pludková, Petr a Hugo. Hugo hraje šach — ovšem sám se sebou: vždycky táhne, přejde na druhou stranu, zamyslí se, opět táhne.

PLUDEK *(k Hugovi)*: Milý synu! *(K Pludkové)* Mám?

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: Dvanáct.

PLUDKOVÁ: Už? Musíš!

PLUDEK: Milý synu!

HUGO *(táhne)*: Šach! *(Přejde)*

PLUDEK: Tak co, hraješ, hraješ?

HUGO: Ano, tati.

PLUDEK: A jak ti to jde?

HUGO: Ale špatně, tati, špatně.

PLUDKOVÁ: Petře, nešel bys na pár minut do sklepa?

Petr odchází.

Každou chvilku přijde Kalabis, to by tak ještě scházelo, aby se tady potkal s Petrem! Všichni o Petrovi říkají, že vypadá jako buržoazní

intelektuál — a nemáš přece zapotřebí, abys kvůli němu přišel do maléru!

PLUDEK: Máš recht, Božka! Jsem přece, sakra, synem chudého rolníka ze šesti dětí! Mám pět chudých prastrýců!

PLUDKOVÁ: Petr je černá ovce v rodině!

PLUDEK: Černý Petr! (*K Hugovi*) Milý synu! Jádrem národa jsou střední vrstvy. A proč? Ani klekání nenosí semenec na půdu sama! Jaroš chtěl být zlatníkem a byl. Brzy ukončíš školu. Zeptal ses už sám sebe?

HUGO: Ne, tati.

PLUDEK: Slyšíš to, Boženo?

PLUDKOVÁ: Oldo, klid! Nezvonil někdo?

PLUDEK: Ne.

PLUDKOVÁ: Poslyš, Oldřichu —
Hugo táhne a přejde.

Tak co, jak ti to jde?

HUGO: Dobře, mámi.

PLUDEK: Co je?

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: Jedna.

PLUDKOVÁ: Už by tady měl být —

PLUDEK: Asi se trochu zdržel.

PLUDKOVÁ: Jak to, zdržel?

PLUDEK: Třeba někoho potkal a zapovídal se —

PLUDKOVÁ: Ale koho?

PLUDEK: Přítele z vojny —

PLUDKOVÁ: Říkal jsi přece, že na vojně nebyl!

PLUDEK: Tak vidíš! Určitě přijde! Mám?

PLUDKOVÁ: Jen aby! Musíš!

PLUDEK: Milý synu! Jádrem národa jsou střední vrstvy. A proč? Kdo se hádá o komáří řešeto, nemůže tančit s kozou u Podmokel! Jaroš vždycky říkal — život, to je nepopsaná kniha. Ty opravdu nevíš, co do ní napíšeš?

HUGO: Ne, tati.
PLUDEK: Slyšíš to, Boženo?
PLUDKOVÁ: Oldo, klid! Nezvonil někdo?
Přichází Petr.
PLUDEK: Ne. (*K Hugovi*) Milý synu! (*K Pludkové*) Mám?
PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?
PLUDEK: Dvě.
PLUDKOVÁ: Už? Musíš!
PLUDEK: Milý synu!
HUGO (*táhne*): Šach! (*Přejde*)
PLUDEK: Tak co, hraješ, hraješ?
HUGO: Ano, tati.
PLUDEK: A jak ti to jde?
HUGO: Ale špatně, tati, špatně.
PLUDKOVÁ: Petře, nešel bys na pár minut na půdu?
Petr odchází.
Kdyby byl jen intelektuál, vem to čert, intelektuálové jsou dneska celkem povoleni, ale on si najust vzpomene, že bude zrovna buržoazní!
PLUDEK: Samé schválnosti! (*K Hugovi*) Milý synu! Ani kolínští husaři nechodí do lesa bez obojku! Jaroš myslel na svou budoucnost, a proto se učil a učil a učil. Myslel jsi už na svou budoucnost?
HUGO: Ne, tati.
PLUDEK: Jak to?
HUGO: Učil jsem se, tati.
PLUDEK: Slyšíš to, Boženo?
PLUDKOVÁ: Oldo, klid! Nezvonil někdo?
PLUDEK: Ne.
PLUDKOVÁ: Poslyš, Oldřichu —
Hugo táhne a přejde.
Tak co, jak ti to jde?
HUGO: Dobře, mami.
PLUDEK: Co je?
PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?
PLUDEK: Tři.

PLUDKOVÁ: Už by tady měl být —

PLUDEK: Asi se trochu zdržel.

PLUDKOVÁ: Jak to, zdržel?

PLUDEK: Třeba někoho potkal a zapovídal se —

PLUDKOVÁ: Ale koho?

PLUDEK: Přítele z mládí —

PLUDKOVÁ: Víš přece, že mládí žádné neměl!

PLUDEK: Mládí neměl, ale měl v mládí přátele! Anebo nejsem snad jeho přítel z mládí?

PLUDKOVÁ: Tebe přece nemohl potkat!

PLUDEK: Tak vidíš! Určitě přijde! Mám?

PLUDKOVÁ: Jen aby! Musíš!

PLUDEK: Milý synu! Kdo ví, kde má čmelák žihadlo, tomu nejsou kalhoty nikdy krátké! Když se řekne Jaroš, ozve se Jaroš, a o to jde. Základem života je názor na život. Myslíš, že si ho někdo udělá za tebe?

HUGO: Ano, tati. Jaroš. (*Táhne*) Šach! (*Přejde*)

PLUDEK: Slyšíš to, Boženo?

PLUDKOVÁ: Oldo, klid! Milý Hugo! Bez topůrka ani věrtel nezakopeš! Proto tvůj otec na dnešek pozval — no, zeptej se otce, koho na dnešek pozval!

HUGO: Tati, koho jsi na dnešek pozval?

PLUDEK: Kolegu Kalabise! No — zeptej se matky, kdo je to kolega Kalabis!

HUGO: Mami, kdo je to kolega Kalabis?

PLUDKOVÁ: Bývalý spolužák tvého otce! No — zeptej se otce, co s kolegou Kalabisem jako kluk dělal!

HUGO: Tati, co jsi s kolegou Kalabisem jako kluk dělal?

PLUDEK: Rozbílili jsme okna!

PLUDKOVÁ: Bohatým sedlákům!

PLUDEK: Ano — a zeptej se matky, čím je kolega Kalabis teď!

HUGO: Mami, čím je kolega Kalabis teď?

PLUDKOVÁ: Náměstkem! A tvůj otec ho pozval —

PLUDEK: Aby si s tebou zahrál šach —

- PLUDKOVÁ: A při té příležitosti —
PLUDEK: Ti poradil —
PLUDKOVÁ: Čistě informativně —
PLUDEK: Jak bys to —
PLUDKOVÁ: Něco —
PLUDEK: V životě —
PLUDKOVÁ: Rozumíš — ani klekánice nechodí do lesa bez obojku!
PLUDEK: Nebo jsi někdy viděl, že by kolínští husaři nosili semenec na půdu sami?
HUGO: Neviděl, tati.
PLUDEK: Tak vidíš! Nezvonil někdo?
PLUDKOVÁ: Ne.
Hugo táhne a přejde.
Tak co, jak ti to jde?
HUGO: Dobře, mami. (*Táhne*) Šach! (*Přejde*)
PLUDEK: Tak co, jak ti to jde?
HUGO: Ale špatně, tati, špatně. Moc špatně! (*Táhne a přejde*)
PLUDKOVÁ: Tak co, jak ti to jde?
HUGO: Výborně, mami! (*Táhne*) Mat!
PLUDEK: Prohrál?
HUGO: Ne, vyhrál.
PLUDKOVÁ: Vyhrál?
HUGO: Ne, prohrál.
PLUDEK: Tak vyhrál, nebo prohrál?
HUGO: Tady vyhrál a tady prohrál —
PLUDKOVÁ: Když tady vyhraješ, tak tady prohraješ?
HUGO: A když tady prohraju, tady vyhraju.
PLUDEK: Vidíš to, Božka? Než by jednou vyhrál úplně a podruhé úplně prohrál, raději vždycky trochu vyhraje a trochu prohraje.
PLUDKOVÁ: Takový hráč se neztratí!
PLUDEK: Ano! Žabinec bez brčka neusmažíš! A proč? Jestli si v dějinách různé vrstvy vyměňují svá dějinná postavení, pak jedině střední vrstvy procházejí

dějiny nedotčeny, protože žádné jiné vrstvy se nesnaží zaujmout jejich postavení, a střední vrstvy si tudíž nemají s kým co vyměňovat, a zůstávají tak jedinou skutečně trvalou dějinnou silou. A právě proto střední vrstvy, milý synu, spojují dějiny v jeden souvislý celek, a dělají je tak vůbec dějinami! A nejvýznamnějšími epochami v dějinách jsou v důsledku toho ty epochy, které se dovedou opřít o střední vrstvy a položit do jejich rukou své ideály, aby je tyto ošetřovaly jako své vlastní a posléze předávaly dalším generacím. Žádná epocha nemůže existovat bez středních vrstev, kdežto střední vrstvy mohou naopak existovat nezávisle na všech epochách. A třeba i bez nich! Nebo si myslíš, že je možné střílet káňata, a mít přitom v Berouně maštal? Tak vidíš! A jediná země —

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: A jediná země, která nepotřebuje střední vrstvy, je Japonsko —

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: A jediná země, která nepotřebuje střední vrstvy, je Japonsko, protože jedině Japonců je dost —

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: A jediná země, která nepotřebuje střední vrstvy, je Japonsko, protože jedině Japonců je dost i bez středních vrstev. Ostatně Japonsko —

PLUDKOVÁ: Kolik je hodin?

PLUDEK: Pět. Ostatně Japonsko —

PLUDKOVÁ: A v kolik měl přijít?

PLUDEK: Ve dvanáct. Ostatně Japonsko — co jsem to vlastně chtěl říct o Japonsku?

HUGO: Chtěl jsi asi říct, že neuvědomíme-li si včas dějinnou úlohu středních vrstev, přijdou Japonci, kteří střední vrstvy nepotřebují, vytlačí je z dějin a pošlou do Japonska.

PLUDKOVÁ: Ve dvanáct? A co když nepřijde?

PLUDEK: Správně, Hugo! A nepřej si, aby ses toho strašného dne dožil! (*K Pludkové*) Nepřijde on, přijde někdo jiný!

PLUDKOVÁ: Nikdo nepřijde! Nikdo nenapíše! Nikdo nezavolá! Jsme sami! Sami na celém světě!
Ozve se zvonek.

HUGO: A Japonců je čím dál víc. Nezvoni někdo?
Přichází Petr.

PLUDKOVÁ: Petře, do špajzu! Kalabis je tady!
Petr odejde, vstoupí Amálka.
Co tady děláte?

AMÁLKA: Paní, nesu vám —

VŠICHNI: Psaní!

AMÁLKA: Ne, telegram!

PLUDEK: Tak čtete!

AMÁLKA (*čte*): MÍLY OLDŘICHU, NEMUZU K TOBE PŘIJIT, MUŠIM DNES VECER NA ZAHRADNÍ SLAVNOST LIKVIDACNÍHO URADU. Máte to, Aničko? Není vám zima? Proč? Aha. V půl osmé, ale určitě! Můžu dál? MRZI ME TO A DOUFAM, ZE SE SEJDEME JINDY. Moc! Dělalí vám krásnou postavu! Jak vždycky vystupovala paní Kantůrková, na tom rohu. Věčně zpívají lesy. A v neděli bychom mohli do Nespek na borůvky, co říkáte? ZDRAVI TE TVUJ — No tak! Přece nejste z porculánu! — FRANTA KALABIS.

PLUDEK: Nepřijde! To je nas konec! Bozka, nikdo nas nema rad!

PLUDKOVÁ: Nebuď hned hysterický, Oldřichu! Nepřijde on za Hugem, přijde vraj Hugo za nim!

PLUDEK: Kam?

PLUDKOVÁ: Na zahradní slavnost!

PLUDEK: Na zahradní slavnost! Hugo! Kravatu — sako —

AMÁLKA: No tak já zas jdu — tak na shledanou — (*Nechce se jí pryč, postává*)

PLUDKOVÁ: To nic, děvče. Já když začínala, dostávala jsem ještě menší role!

AMÁLKA: To byla ale jiná doba, milostpaní! Sbohem! (*Odběhne*)

PLUDEK: Doufám, že se má Hugo před ní na pozoru!

PLUDKOVÁ: Nezapomněl jsi, Oldřichu, že je to dcera domovníka?

PLUDEK: Tím spíš!

PLUDKOVÁ: Nezapomněl jsi, Oldřichu, v jaké době žijeme?

PLUDEK: Hned zítra s ní půjde Hugo na procházku!

PLUDKOVÁ: No vidíš! Hugo! Kravatu — sako — a vzhůru na zahradní slavnost!

HUGO: Musím hrát odvetnou partii —

PLUDEK: Slyšíš to, Božka? Tak dlouho jsem krmil sysla, až mi spadla fujara do rákosí! To slyšet Jaroš! Odvetnou partii! Když jde o osud člověka! Budoucnost rodiny!

PLUDKOVÁ: Hugo, otec mluví o rodině, to ani nevstaneš?

PLUDEK: Kdepak! Tytam jsou časy, kdy vstávali! To byli oba ještě malí — brouzdali se travou — četli Branislavovy verše — chytali motýly — my je převinovali jako oko v hlavě — utrhovali jsme si je od úst —

PLUDKOVÁ: Oldo, klid! Hugo! Život, to je vlastně taková velká šachovnice! Nic ti to neříká?

HUGO: Říká, mami. Topůrkem věrtel nezakopeš. Kravatu — sako —

Pludek a Pludková Huga dojatě líbají.

PLUDKOVÁ: Ty náš blbečku malá!

PLUDEK: Milý synu! Život je boj a ty jsi pes! Vlastně Čech. Nezahyneš-li, nezahynu — zradíš-li, zradíš — budou-li, budem! Jsi můj syn! Kdo neví, jak z konopí, musí do Prahy pro rozum a do Budouli pro budem! Jsi Pludek! Sbohem! Nebo —

Přichází Petr, Hugo odchází, všichni se za ním dojatě dívají.

PLUDKOVÁ: Bylo to překrásné žel všechno má svůj konec
Polibek kapesník siréna lodní zvonec —
Vrátí se, Oldo? Jistě vrátí
a řekne tiše: maminko má,
jak je to hezké u nás doma!

PLUDEK (*zpívá*): Už mi koně vyvádějí —

PLUDKOVÁ: Oldřichu —

PLUDEK: Co je?

PLUDKOVÁ: Vzpomínáš na léto v Luhačovicích? Co jsme tehdy měli bláznivých plánů! Chtěl jsi studovat — organizovat — řídit — Petře, kam zase jdeš? To už nevydržíš ani chvilku v kruhu své rodiny?
Petr odejde.

Musíme se, Oldo, zase vzchopit — rozumíš: od-poutat od země — rozmáchnout křídla — prostě žít! Ano, žít — žít — začneme žít nový, lepší život!

PLUDEK: Obrok je obrok a hrách je hrách. Nový život? To bychom, sakra, mohli!

Konec prvního dějství

Čtvrté dějství

Opět byt u Pludků. Jsou tu Pludek a Pludková, oba v nočním úboru.

PLUDEK: Ostatně pokud jde o Japonsko — kolik je vůbec hodin?

PLUDKOVÁ: Bude šest. Slyšíš?

PLUDEK: To už by tady měl být! Co?

PLUDKOVÁ: Asi se trochu zdržel. Nejsou to kroky?

PLUDEK: Jak to, zdržel? To je vítr! Ostatně pokud jde o Japonsko —

PLUDKOVÁ: Třeba se na zahradní slavnosti opil! Máš pravdu, je to jen vítr.

PLUDEK: Pije jen mléko a mléko tam určitě nečepovali! Nejsou to přece jen kroky? Ostatně pokud jde o Japonsko —

PLUDKOVÁ: Proč by nečepovali? Jsou mléčné bary, můžou být i mléčné zahradní slavnosti! Že by to byly opravdu kroky?

PLUDEK: To mě nenapadlo, zřejmě se opil a zdržel! Kdo by nám teď chodil po špajzu? Je to vítr.

- PLUDKOVÁ: To bylo ve špajzu? Večer jsem tam zavírala okno!
- PLUDEK: Tak přece kroky? Jdu tam! Co jsem to vlastně chtěl říct o Japonsku? (*Jde za scénu a buší do dveří*) Opakuji: Kdo tam? Kdo tam? Opakuji: Ihned otevřete! Ihned otevřete!
- Vrznutí dveří.*
- Ježíšmarjájózef!
- Zděšeně vycouvá na scénu. Za ním přicházejí provinile Amálka a Petr — oba mají na sobě jen narychlo přehozené kabáty a jsou bosí.*
- PLUDKOVÁ: Ježíšmarjájózef! Co tady děláte?
- AMÁLKA: Paní, nesu vám telegram!
- PLUDEK: Tak čtěte!
- AMÁLKA (*čte*): MILY OLDŘICHU, DOZVEDEL JSEM SE, ZE TVUJ SYN HUGO BYL POVEREN VEDENIM LIKVIDACE LIKVIDACNIHO URADU. Máte to, Aničko? Ve dvanáct vyrazíme. To nemusíte, vezmu šunku ve vlastní šťávě. RAD BYCH MU TOUTO CESTOU POGRATULOVAL K TOMUTO HEZKEMU USPECHU. Vážně jste v Nespekách ještě nebyla? Kopíráky? U Hirsche ve stole. A ty lesy! Pište: MELI BYCHOM SE NEKDÝ SEJIT. Nezapomeňte — TVUJ FRANTA KALABIS — na plavky!
- PLUDKOVÁ: Slyšels, Oldřichu! Likvidace Likvidacního uradu!
- PLUDEK: Slyšel, Boženo. Jaroš chtěl být zlatníkem a byl. Hugo se zeptal sám sebe — a prosím: hezky uspech. Ostatně pokud jde o Japonsko —
- PLUDKOVÁ (*k Amálce*): Co jste vlastně dělali celou noc ve špajzu?
- AMÁLKA: Třídili poštu. Sbohem.
- Amálka a Petr odcházejí, každý na jinou stranu.*
- PLUDKOVÁ: Ty, Oldřichu —
- PLUDEK: Co je?
- PLUDKOVÁ: S Hugem to dobře dopadlo, neměli bychom se postarat ještě o Petra? Je to nakonec taky naše dítě —

- PLUDEK: Upíchnem ho někam do redakce.
- PLUDKOVÁ: Nebude jim vadit, že vypadá jako buržoazní intelektuál? Aspoň kdyby neměl ty brýle!
- PLUDEK: Intelektuála tam nemají ani jednoho, a tak si řeknou: lepší buržoazní než vůbec žádný, aspoň se vyzná v politice. A na brýle se dnes už tolik nekouká! Nezvonil někdo?
- PLUDKOVÁ: Ne.
Ozve se zvonek.
- PLUDEK: Hugo je tady!
- PLUDKOVÁ: Konečně!
Vstoupí Hugo, na nose má stále veselý nos.
Já věděla, že se Hugoušek neztratí!
- PLUDEK: Tuží se, kluk ušatá! Neměla bys mu připravit něco na zub?
- PLUDKOVÁ: Copak by asi chtěl? Mlíčko?
- PLUDEK: Spíš kafičko, jistě chudáček celou noc nespál!
- PLUDKOVÁ: Nespál, ale vyšlo mu to! Kdoví, Oldřichu, jestli s námi bude vůbec ještě mluvit, když má teď tak významné postavení!
- HUGO: Dovede prohodit přátelské slovo s každým, i s nejprostším člověkem! Sám na to spoléhám, přišel jsem si s ním trochu pošprechtit a případně mu i v něčem píchnout. Jdu totiž vždycky rovnou za kovářem! Kafičko bude?
Rozpačitá pauza.
- PLUDKOVÁ: Bude, bude, jen co přijde Hugo —
- HUGO: On ještě není doma?
- PLUDEK: Asi se zdržel tou likvidací —
- PLUDKOVÁ: Likvidovat Likvidační úřad — to není legrace!
- HUGO: Váš Hugo likviduje v době, kdy je Likvidační úřad v likvidaci?
- PLUDEK: Tak to žena nemyslela, chtěla jen říct, že Hugo by tu likvidaci neměl dělat.
- HUGO: A kdo by zlikvidoval Likvidační úřad?
- PLUDEK: Náš Hugo.

- HUGO: A to by váš Hugo likvidoval v době, kdy je Likvidací úřad v likvidaci?
- PLUDKOVÁ: Tak to muž nemyslel, chtěl jen říct, že Hugo by tu likvidaci neměl dělat.
- HUGO: A kdo by zlikvidoval Likvidací úřad?
- PLUDKOVÁ: Náš Hugo.
- PLUDEK: Samozřejmě —
- PLUDKOVÁ: A proč má náš Hugo likvidovat v době, kdy je Likvidací úřad v likvidaci?
- PLUDEK: A kdo by zlikvidoval Likvidací úřad?
- PLUDKOVÁ: Náš Hugo.
- PLUDEK: A proč má náš Hugo likvidovat v době, kdy je Likvidací úřad v likvidaci?
- PLUDKOVÁ: A kdo by zlikvidoval Likvidací úřad?
- PLUDEK: Náš Hugo.
- PLUDKOVÁ: To by šlo!
- PLUDEK: Nikdo by to ale nesměl vědět!
- PLUDKOVÁ: Takovou věc neutajíš!
- PLUDEK: Hugo tu likvidaci neměl přijímat!
- PLUDKOVÁ: Kdyby ji nepřijal, tak by se Likvidací úřad nezlikvidoval a likvidovalo by se dál. A proč by pak jediný Hugo neměl likvidovat? Dobře že to neodmítl!
- PLUDEK: Když neodmítl, Likvidací úřad se zlikviduje, skončí likvidování a jediný Hugo bude likvidovat dál! Nakonec z toho bude mít jen popotahování —
- PLUDKOVÁ: Měl to odmítnout —
- PLUDEK: Naopak: měl to nepřijmout!
- PLUDKOVÁ: Naopak: měl to neodmítnout!
- PLUDEK: Neměl to zároveň přijmout a neodmítnout?
- PLUDKOVÁ: Spíš odmítnout a nepřijmout!
- PLUDEK: V tom případě radši nepřijmout, neodmítnout, přijmout a odmítnout!
- PLUDKOVÁ: A kdyby to zároveň odmítl, nepřijal, neodmítl a přijal?

PLUDEK: Těžko říct. Co myslíte vy?

HUGO: Já? No tak já bych řekl, že to měl nepřijmout, ne-
odmítnout, přijmout a odmítnout a zároveň od-
mítnout, nepřijmout, neodmítnout a přijmout.
Anebo naopak. Nezvonil někdo?

PLUDEK: Ne.

Ozve se zvonek.

Hugo je tady!

PLUDKOVÁ: Konečně!

Vstoupí Amálka, přichází i Petr.

AMÁLKA (*čte*): DRAHY OLDŘICHU, PRAVE JSEM SE DO-
VEDEL, ZE SE LIKVIDUJE ZAHAJOVACSKA
SLUZBA A ZE ODPOVEDNYM UKOLEM RI-
DIT TUTO NAROCNOU LIKVIDACI BYL POVE-
REN TAKÉ TVUJ HUGO. Máš to, Anka? Co? No
bóže, trochu toho deště na zpáteční cestě! Ne,
až u Bráníka. TLUMOC MU, PROSIM, ZE MU
OPRAVDU CO NEJSRDECNEJI BLAHOPRE-
JI K TOMUTO KRASNEMU USPECHU. Právě
proto, děvče, právě proto! A já ne? Na rozvod
nepřistoupí. OLDŘICHU, MUSIME SE CO NEJ-
DRIV SEJIT A POHOVORIT! Chápej — mám
děti! VZPOMÍNAS, CO JSME JAKO KLUCI DE-
LALI? Pozor, jde Hirsch! TVUJ FRANTISEK.

PLUDKOVÁ: Slyšels, Oldřichu? Likvidace Zahajovacske
sluzby!

PLUDEK: Slyšel, Boženo. Co říkal Jaroš? Život, to je ne-
popsaná kniha. Hugo věděl, co do ní napsat —
a prosím: krasny uspech. Ostatně pokud jde
o Japonsko —

PLUDKOVÁ (*k Amálce*): A to jste tu poštu třídili celou noc?
Potmě?

AMÁLKA: Praskla nám žárovka —

PLUDKOVÁ: Žárovka! Jestli si Petra nevezmete —

AMÁLKA: My se chceme vzít —

PLUDKOVÁ: Holka nešťastná, Petr je buržoazní intelektuál!

- AMÁLKA: Petr bude studovat mikrobiologii! Sbohem!
Amálka a Petr odejdou, každý na svou stranu.
- PLUDKOVÁ: Ty, Oldřichu —
- PLUDEK: Co je?
- PLUDKOVÁ: Slyšels?
- HUGO: Tak váš Hugo nelikviduje jen Likvidační úřad, ale i Zahajovačskou službu?
- PLUDEK: A má recht! Oba úřady by se měly zlikvidovat co nejdřív, protože oba jsou přežitkem minulosti! Nebo ne?
- HUGO: No tak všichni —
- PLUDKOVÁ: Chápejte — muž tím nechtěl říct, že by oba neměly být naopak zachovány, ukáže-li se to taktické —
- HUGO: No tak všichni —
- PLUDEK: Chápejte — žena tím nechtěla říct, že by Zahajovačská služba neměla být zlikvidována a Likvidační úřad zachován, nebo Likvidační úřad zlikvidován a Zahajovačská služba zachována, ukáže-li se to strategické —
- HUGO: No tak všichni —
- PLUDKOVÁ: Chápejte — žena tím nechtěla říct, že by oba úřady neměly být ve zdravé míře zachovány —
- PLUDEK: A zároveň oba ve zdravé míře zlikvidovány —
- PLUDKOVÁ: Ukáže-li se to strategicko —
- PLUDEK: Taktické —
- HUGO: No tak všichni —
- PLUDEK a PLUDKOVÁ: No tak — copak?
- HUGO: No tak chápejte — všichni v této bouřlivé době teprve tak nějak hledáme své stanovisko — nezvonil někdo?
- PLUDEK: Ne!
Ozve se zvonek.
Hugo je tady!
- PLUDKOVÁ: Konečně!
Vstoupí Amálka, přichází Petr.

AMÁLKA (*čte*): DRAHÝ, PŘEDRAHÝ OLDŘICHU, ANI NEVÍŠ, JAK RADOSTNÝM PŘEKVAPENÍM JE PRO MĚ ZPRÁVA, ŽE TVŮJ HUGO — jste vcera mel kopiraku plny suplik. Ja je nesezral! Coze? Kozich byste nechtela? Piste: BYL POVĚŘEN NE-OBYČEJNĚ ČESTNÝM A VÝZNAMNÝM ÚKOLEM VYBUDOVAT NA TROSKÁCH BÝVALÉHO LIKVIDAČNÍHO ÚŘADU A NĚKDEJŠÍ ZAHAJOVAČSKÉ SLUŽBY NOVOU VELIKOU INSTITUCI, ÚSTŘEDNÍ KOMISI PRO ZAHAJOVÁNÍ A LIKVIDOVÁNÍ. Nesnasim, kdyz zenska breci! No boze! VYŘIĎ MU, PROSÍM, MŮJ PLAMENNÝ BRATRSKÝ POZDRAV U PŘÍLEŽITOSTI TOHOTO VYNIKAJÍCÍHO ÚSPĚCHU! Kdy nasí Midy! Neverim vam! A kdyz, tak to musí pryč! STRAŠLIVĚ SE MI PO TOBĚ STÝSKÁ A NEMŮŽU TO UŽ VYDRŽET! Vydírat nebudete, to vam rikam! TVŮJ STARÝ — Lharko! — VĚRNÝ — Deyko! — FRANTA. — Kaceno!

PLUDKOVÁ: Slyšels, Oldřichu? Vybudování Ústřední komise pro zahajování a likvidování.

PLUDEK: Slyšel, Boženo. Jaroš vždycky myslel na svou budoucnost: učil se, učil se, učil se. Hugo myslel na svou — a prosím: vynikající úspěch! Ostatně pokud jde o Japonsko —

PLUDKOVÁ (*k Amálce*): Petr a studovat mikrobiologii? Nesmysl! Příslušník středních vrstev se nemůže zabývat takovými titěrnostmi!

AMÁLKA: My se s Petrem máme rádi a Petr se odstěhuje ke mně! Petře, jdem!

PETR: Sbohem!

Amálka a Petr se vezmou za ruce a pateticky odcházejí spolu pryč.

PLUDKOVÁ: Ty, Oldřichu —

PLUDEK: Co je?

PLUDKOVÁ: Slyšels, jak si na nás Petr otevřel zobák?

PLUDEK: Boženo, cosi mi říká, že jsme právě ztratili syna. Ale cosi jiného k tomu dodává, že není na škodu, když naše snacha bude dcerou domovníka, chachá!

PLUDKOVÁ: Domovník je přece jen ta pracující třída —

PLUDEK: Přímo sice ne, ale na každý pád toho o pracující třídě hodně ví —

PLUDKOVÁ: Amálka a mikrobiologie byly silnější než my, takže jedinou skutečnou nadějí rodiny zůstává Hugo. Cos to vlastně chtěl říct o Japonsku?

PLUDEK (*k Hugovi*): Poslyšte, a kdo vy vlastně jste?

HUGO: Já? Kdo jsem já? No tak podívejte, já nemám rád tak jednostranně stavěné otázky, vážně ne! Copak se lze takto zjednodušujícím způsobem tázat? Ať na takovéhle otázky odpovíme jakkoli, nikdy nemůžeme postihnout celou pravdu, vždycky jen nějakou její omezenou část: člověk — to je něco tak bohatého, složitého, proměnlivého a mnohotvárného, že neexistuje slovo, věta, kniha, nic, co by ho mohlo v celém rozsahu popsat a obsáhnout. V člověku není nic trvalého, věčného, absolutního, člověk je neustálá změna, hrdě znějící změna, ovšem! A dnes už není doba statických a neměnných kategorií, kdy A bylo jen A a B vždycky jen B; dnes dobře víme, že A může být často zároveň B a B zároveň A; že B může být B, ale i A a C; stejně jako C může být nejen C, ale i A, B a D; a že za jistých okolností může dokonce F být nejen O, Q, Y, ale třeba i Ř! Sami jistě cítíte, že to, co cítíte dnes, jste necítili včera, a to, co jste cítili včera, necítíte dnes, ale budete to cítit zase třeba zítra; zatímco to, co ucítíte pozítří, jste možná ještě vůbec nikdy nepocítili! Cítíte to? A není těžké pochopit, že ti, kteří dnes chápou jen dnes, jsou jen jiným vydáním těch, kteří včera chápali jen

včera, zatímco, jak víme, je nutno dnes chápat i tak nějak to, co bylo včera, protože nikdo neví, jestli to náhodou nepřijde zase zítra! Pravda je stejně složitá a mnohotvárná jako všechno na světě — magnet, telefon, Branislavovy verše, magnet — a všichni jsme tak trochu to, co jsme byli včera, a trochu to, co jsme dnes; trochu to i nejsme; všichni vůbec pořád tak trochu jsme a pořád tak trochu nejsme; někdo víc jsme a někdo víc nejsme; někdo jenom jsme, někdo jsme jenom a někdo jenom nejsme; takže žádný z nás úplně není a každý zároveň není úplně; a jde jen o to, kdy je lépe víc být a míň nebýt a kdy je naopak lépe míň být a víc nebýt; ostatně ten, kdo příliš je, může brzy vůbec nebýt, a ten, kdo za určité situace umí do jisté míry nebýt, může zas o to lépe za jiné situace být. Nevím, jestli vy chcete víc být nebo víc nebýt, a kdy chcete být a kdy nebýt, ale já chci být pořád, a proto musím pořád tak trochu nebýt — člověka totiž, když občas tak trochu není, vůbec neubude! A jestli v tomto okamžiku poměrně dost nejsem, ujišťuji vás, že brzy budu možná daleko víc, než jsem kdykoli dosud byl — a pak si o tom všem můžeme ještě jednou popovídat, ale na poněkud jiné platformě! Mat!

Odejde.

PLUDKOVÁ: Ty, Oldřichu —

PLUDEK: Co je?

PLUDKOVÁ: Nemluvil špatně, vid'?

PLUDEK: Mluvil výborně! A víš proč?

PLUDKOVÁ: Proč?

PLUDEK: Protože má zřejmě v krvi zdravou filozofii středních vrstev! To víš — do Kutné Hory bez galoší ani Jaroš nedejde! (*Zpívá*) Český národ nikdy neskoná, on všechny bědy světa slavně překoná!

PLUDKOVÁ: Pokud to tady nezaplaví Japonci — pak po nás
neštěkne ani pes!

Vtom se ozve ze skříně štěkání.

PLUDEK: Božka, už jsou tady!

Ze skříně vystoupí Plzák a jde až na rampu.

PLZÁK (*do publika*): No nic — a teď se tak nějak bez
zbytečných diskusí rozejděte!

Konec čtvrtého dějství

Konec hry

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Komentář

V této edici čtenářům předkládáme osm her, které v dramatickém díle Václava Havla představují pomyslné vrcholy a které řadíme podle data vzniku: *Zahradní slavnost* (1963), *Vyrozumění* (1965), *Ztížená možnost soustředění* (1968), *Žebrácká opera* (1972), *Audience*, *Vernisáž* (1975), *Largo desolato* (1984) a *Pokoušení* (1985). Vynechána byla drama, k nimž už se divadla či vydavatelé tak často nevracejí: *Rodinný večer* (1960), *Motýl na anténě* (1963–1964),¹ *Anděl strážný* (1968), *Spiklenci* (1971), *Horský hotel* (1976), *Protest* (1978), *Chyba* (1983), *Asanace* (1987), *Zítřka to spustíme* (1988) a *Odcházení* (2007), i takřka neznámé skeče *Motomorfóza* a *Ela, Hela a stop* (1960–1961), hříčka *Prase aneb Václav Havel's Hunt for a Pig* (1985), libreto pro pantomimu *Pan A (7 dní ve vězení)* (1989) a aktovka *Pět tet* (2010).

Václav Havel souborně publikoval své práce již na počátku své literární dráhy, první takový svazek, *Protokoly* z roku 1966, spojil tehdy existující hry *Zahradní slavnost* a *Vyrozumění* s texty nedramatické povahy. Od té doby až do roku 1989 byl pak ovšem dramatik, pokud jde o souborná vydání, odkázán na samizdatovou či exilovou sféru knižní produkce: ve svazku *Dvě aktovky* z Edice Expedice (1975) byly

1 Za datum vzniku aktovky *Motýl na anténě* byl donedávna mylně považován rok 1968. Viz Lenka Jungmannová: Jak to bylo s Motýlem na anténě?, *Divadelní revue* 26, 2015, č. 3, s. 68–73.

publikovány *Audience* a *Vernisáž*, a též následující samizdatové edice, *Audience — Vernisáž* (Edice Petlice 1975) a *Dvě aktovky* (Popelnice 1975 a 1980), přetiskly jmenované hříčky. Později byly samizdatové soubory Havlových her rozšířeny o tematicky navazující *Protest (Tři jednoaktovky)*, Popelnice 1980; *Audience, Vernisáž, Protest, Vokno* [1981]; *Tři aktovky* [Jičín 1988]) a teprve v těsně předlistopadovém vydání, *Hry 1983–1988 (O divadle, 1989; editoři Karel Kraus a Přemysl Rut v publikaci nebyli uvedeni)*, byla shromážděna díla, která autor napsal od návratu z vězení v roce 1983 až do nástupu dalšího v roce 1989 (třebaže poslední *Asanace* vznikla roku 1987): *Chyba, Largo desolato, Pokoušení a Asanace*.

Paralelně s tím vyšly dva exilové výběry: první, *Hry 1970–1976. Z doby zakázanosti*, v roce 1977 v torontském nakladatelství Sixty-Eight Publishers (obsáhl první verzi *Spiklenců, Žebráckou operu, Horský hotel, Audienci a Vernisáž*), druhý, *Ztížené možnosti. Tři hry z šedesátých let*, v roce 1986 v anglickém nakladatelství Rozmluvy (zahrnul *Zahradní slavnost, Vyrozumění a Ztíženou možnost soustředění*).

Soubory vznikající po roce 1989 měly Havlovo dílo nejprve znovu zpřístupnit čtenářům — svazek *Largo desolato, Pokoušení, Asanace* (Artforum ve spolupráci s revue *O divadle, 1990; odpovědný redaktor Karel Srp*) uvedl do oficiální literatury dramata nedávného data, avšak kniha *Hry (1963–1988)* z Nakladatelství Lidové noviny (1992), který edičně připravila Anna Freimanová, byla už pokusem o „první souborné vydání her Václava Havla“, i když zahrнула pouze ty tehdy textově dostupné (*Zahradní slavnost, Vyrozumění, Ztížená možnost soustředění, Žebrácká opera, Audience, Vernisáž, Horský hotel, Protest, Chyba, Largo desolato, Pokoušení, Asanace a Zítřka to spustíme*). Jako součást souborného díla byl pak koncipován i svazek *Her* v rámci Havlových spisů (Torst 1999), edičně připravený Evou Šormovou, jenž měl obsáhnout „všechny jeho dramatické činoherní práce, které napsal sám“, ale ani on — neboť některé hry nebyly dohledány, jiné ještě napsány — autorovu dramatickou tvorbu nevyčerpal (otištěny jsou zde *Rodinný večer, Zahradní slavnost, Vyrozumění, Anděl strážný, Motýl na anténě, Ztížená možnost soustředění*, druhá verze *Spiklenců, Žebrácká opera, Audience, Vernisáž, Horský hotel, Protest, Chyba, Largo desolato, Pokoušení, Asanace a Zítřka to spustíme*).

V dalším vydání Havlových her, *Občan Vaněk — Citizen Vaněk* (Levné knihy 2009; přeložil a předmluvu napsal Jan Novák), šlo už opět o výběr, neboť důvodem vzniku byly nové překlady her *Audience, Vernisáž a Protest*. Zatím nejnovější souborné vydání dramát, odlišně

uspořádané, ale obsahem takřka totožné s edicí z roku 1999 (s výjimkou hry *Odcházení*),² připravilo brněnské nakladatelství Větrné mlýny v letech 2010 a 2011 (svazek *Hry 1: Zahradní slavnost, Vyrozmění, Ztížená možnost soustředění, Odcházení*; svazek *Hry 2: Rodinný večer, Spiklenci, Žebrácká opera, Horský hotel, Largo desolato, Pokoušení, Asanace, Zitra to spustíme*; svazek *Hry 3: Anděl strážný, Motýl na anténě, Audience, Vernisáž, Protest, Chyba*). Posledními edicemi her Václava Havla, které nepřetiskují pouze jednotlivé dílo, byly svazky *Motomorfózy* (Galén 2011, ed. Lenka Jungmannová) a *Zahradní slavnost, Odcházení* (Artur 2015), které představily rané skeče *Motomorfóza* a *Ela, Hela a stop*, respektive *Zahradní slavnost* společně s *Odcházením*.

1/ ZAHRADNÍ SLAVNOST

Zahradní slavnost byla první inscenovanou hrou Václava Havla — premiéru měla 3. prosince 1963 (v Divadle Na Zábradlí ji nastudoval Otomar Krejča). Motiv funkcionáře, který se drží u moci prázdňným žvaněním, však dramatik vložil již do raného skeče *Motomorfóza*,³ v němž zobrazil rozhovor mezi specialistou na problém proměny lidí v automobily, jeho pacienty a zahajovačem. Skeč vznikl na přelomu let 1960 a 1961 jako jedna z částí revue *Autostop*,⁴ kterou Na Zábradlí začal připravovat Ivan Vyskočil (premiéra se konala 19. března 1961 a inscenaci režíroval Václav Hudeček). Jelikož *Motomorfóza* se nakonec na jeviště nedostala, přenesl Havel zahajovače — v některých pasážích i doslovně — pod jménem Ferda Plzák do *Zahradní slavnosti*.⁵ Hlavním hrdinou ale učinil Huga Pludka, mladíka po rodičích natolik konformního, že šachy je schopen hrát pouze sám se sebou, který se

2 Hra *Odcházení* vznikla v roce 2007 a vyšla v osmém svazku autorových *Spisů* společně s *Projevy a jinými texty z let 1999–2006* a s textem *Prosím stručně* (Praha, Torst 2007, s. 697–768).

3 Václav Havel: *Motomorfóza, Humorem i satirou*, Lýdie Vernerová (ed.), Praha, Orbis 1963, s. 125–171; Václav Havel: *Motomorfózy*, Praha, Galén 2011, s. 7–35.

4 Původní *Autostop* měl čtyři výstupy spojované komentáři Autostopaře a zřejmě i prokládané písněmi. Začínalo se Vyskočilovou *Životní perspektivou*, která pojednávala o návštěvě ředitele školy u rodičů žáka posuzujících společnost prizmatem majitelů aut, následovaly Havlovy *Motomorfóza* a *Ela, Hela a stop* a pásmo uzavíral Vyskočilův *Stopík*, jenž líčil otcovy pokrytecké názorové zvraty v otázce stopování.

5 Viz Lenka Jungmannová: Počátky geneze *Zahradní slavnosti*, *Divadelní revue* 20, 2009, č. 4, s. 17–31.

s Plzákem setká na zahradní slavnosti Likvidačního úřadu, a to ho inspiruje k úplnému odložení totožnosti.

V *Zahradní slavnosti*, podobně jako ve svém druhém skeči pro *Autostop* nazvaném *Ela, Hela a stop*,⁶ v němž zobrazil destruktivní dialog starých dam během jejich prvního stopování, či v aktovce *Rodinný večer* (1960),⁷ v níž zachytil vyrůstání absurdity z banálního měšťáckého tlachání, Havel vyhodnotil používání floskulí jako příčinu ztráty identity. Myšlenkové jádro hry totiž tvoří karikovaná „dialektická syntéza“ či „dialektická metafyzika“, jak to nazývá sám Havel,⁸ „princip československé socialistické filozofie“, který představoval sloučení dvou odlišných názorů v jediný tak, že se navzájem vyruší a výrok pozbude významu. Z toho plynoucím obrazem vytěsnění hodnot a morálky se *Zahradní slavnost* otevřeně vysmívala tehdejšímu systému, což divadelní prostředí, publikum i odborná reflexe vřele přivítaly. Jan Grossman přisoudil „frázi“ dokonce postavení hlavního hrdiny hry; Sergej Machonin shrnul, že „je to satira napsaná s mučivou zlobou proti zlobě, frázi, konvenci a každé umrtvující mechanice. A z toho vyplývá, že v boji za nefalšovaný, pravdivý a lidský život v socialistické společnosti“.⁹ Výjimečně se v té době objevily i kritičtější postoje ke hře: například podle Evy Uhlířové se do krajnosti dovedený motiv adaptabilní středostavovské výchovy a zeskutečněný motiv „živého stroje“ v postavě Huga vzájemně oslabují, takže nevzniká ani satirická karikatura, ani filozofická metafora.¹⁰ Záhy po svém prvním nastudování ovšem drama získalo pověst velmi aktuální společenské výpovědi, takže bylo opakovaně uvedeno nejen doma (v Brně a Zlíně), ale počínaje rokem 1964 i příkladně v západním Německu, Maďarsku, Itálii, Jugoslávii, Rakousku, Švédsku a Švýcarsku. Od roku 1989 do roku 2016 byla hra inscenována ještě více než dvacetkrát.

Zahradní slavnost vznikala v průběhu zhruba tří let a dochovala se v šesti verzích, pod dvěma tituly a s různými žánrovými specifikacemi (původní název *Jeho den* byl odkazem na drama Havlova přítele Josefa Topola z roku 1959 *Jejich den*). Jednotlivé verze — především první

6 Václav Havel: *Motomorfozy*, Galén, c. d., s. 39–55.

7 Václav Havel: *Rodinný večer, Hry (Spisy 2)*, Praha, Torst 1999, s. 7–35.

8 Václav Havel: *Akorátismus aneb o dialektické metafyzice, Host do domu 11*, 1964, č. 2, s. 55–57.

9 Jan Grossman: *Uvedení Zahradní slavnosti*, in Václav Havel: *Zahradní slavnost*, Praha, Orbis 1964, s. 59–79; Sergej Machonin: *Satira má na vybranou, Literární noviny 1963*, č. 49, s. 8.

10 Eva Uhlířová: *K autorské metodě Zahradní slavnosti, Divadlo 15*, 1964, č. 1, s. 48.

tří — se navzájem odlišují jménem a motivací jednání hlavního hrdiny, postavami, rozsahem, strukturou, dějovými peripetiemi i dialogem, který je postupně obohacován o principy opakování, variování, přesmykování a jiné lingvistické hříčky.

2/ VYROZUMĚNÍ

Rovněž geneze *Vyrozumění* trvala několik let, podle údaje v Havlově diplomové práci měla hra šest verzí,¹¹ dochovaly se však pouze dvě (liší se jmény, popř. některými postavami, rozsahem, některými narativními liniemi i dialogy, ale syžetově se obě soustřeďují na problém nečitelného vyrozumění v úřednickém prostředí). První vznikla v roce 1960 a autor ji dal přečíst i některým kolegům z divadla ABC, kde byl zaměstnán jako kulisák (vzpomínal například, že Miloš Kopecký odhadl trest za zveřejnění takového díla na jedenáctileté uvěznění);¹² poslední (druhá dochovaná) verze pochází z roku 1965.

Vyrozumění líčí mocenské pnutí mezi ředitelem a náměstkem, který v úřadě zavedl umělý jazyk potlačující dorozumívání, jakož i vztahy mezi lidmi. Ředitel usiluje o zrušení ptydepe i o poznání vlastního pracoviště, avšak kafekovsky — čím více prozkoumá, tím méně ví či získá, dokonce je služebně degradován. Když se pak potvrdí, že zavedení bylo nesmyslné, vrací se sice do funkce, leč k dalším náměstkovým změnám je už tolerantní. *Vyrozumění* tedy předkládá takový způsob mechanizace společnosti, kdy řeč postrádá logiku přirozeného jazyka a začíná ovládat ty, kdo ji používají, čímž Havel opět poukázal na morální bezvýchodnost „dialekticky syntetizovaného“ režimu. Fenomén umělé řeči pojí *Vyrozumění* s typogramy ze sbírek *Antikódy*,¹³ jež Havel začal psát na počátku šedesátých let a jimiž ilustroval různé formy odlišnění, včetně rozpadu abecedy, který reprezentuje jazyk ptydepe.

Vyrozumění mělo premiéru 26. července 1965 v Divadle Na Zábřahách v režii Jana Grossmana a během šedesátých let se dočkalo několika českých (Liberec, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Brno, Kolín) a posléze i zahraničních nastudování (například v západním Německu, Spojených státech, Rakousku, Švýcarsku, Itálii, Norsku, Švédsku či

11 Václav Havel: *Komentář ke hře Eduard. Teoretická část diplomní práce*, Praha, AMU 1966, s. 2.

12 Daniel Kaiser: *Disident. Václav Havel 1936–1989*, Praha–Litomyšl, Paseka 2009, s. 52.

13 Zatím nejúplnější vydání viz Václav Havel: *Antikódy*, Praha, Knihovna Václava Havla 2013.

Ediční zpráva

Ediční příprava dramát Václava Havla je vždy specifická v tom, že se nedochovaly strojopisné, natož pak rukopisné materiály všech děl. Dramatik totiž některé své hry po dopsání nearchivoval, nebo se jejich (konečné i předešlé) verze v průběhu času ztratily, podobně jako nemáme dostatek informací o tom, kdy a jak své hry před jednotlivými vydáními případně přehlížel a znovu upravoval. Pro textologické ohledávání jsme tedy kromě publikací měli k dispozici pouze starší verze prvních tří her, u dalších pak jen jejich první vydání (respektive samizdatový opis) a vydání následující.

Vzhledem k dosavadnímu stavu poznání Havlova díla jsme za výchozí text této edice zvolili znění her otištěná v rámci autorových spisů (Václav Havel: *Hry /Spisy 2/*, Praha, Torst 1999, ed. Eva Šormová), avšak přihlídlí jsme též k prvním českým knižním vydáním jednotlivých dramát, případně — u her vzniklých po roce 1968 — k jejich první samizdatové rozmnoženině či exilové publikaci a rovněž pak k prvnímu reprezentativnímu polistopadovému soubornému vydání (Václav Havel: *Hry /Soubor her z let 1963–1988/*, Praha, Lidové noviny 1992, ed. Anna Freimanová).

S ohledem na ustálenou podobu her zasahujeme do jejich znění co nejméně. Jak to odpovídá standardnímu úzu při editaci dramát, odlišujeme typem písma hlavní text (promluvy) od vedlejšího (scénické poznámky) a na rovině vedlejšího textu pak dále strukturu,

závorkami či jejich absencí oddělujeme poznámky „personální“, vztahující se přímo k postavě, která právě mluví, popřípadě již se něco děje, od poznámek „objektivních“, majících obecnou či popisnou povahu nebo vztahujících se k postavě, která aktuálně nemluví, popisujících chování více postav či děj předcházející promluvě dané postavy apod., včetně poznámek vyložené autorských. Respektujeme však skutečnost, že v Havlových hrách jsou poznámky strukturovány a formulovány nejednotně, takže někdy je poznámka „personální“ postavena jako „objektivní“ a naopak, nebo je táž poznámka (týká se to především poznámky *Pauza*.) chápána jednou jako „personální“, jindy jako „objektivní“. Příklad „personální“ poznámky formulované jako „objektivní“:

GROSS: Tak promiňte, přijdu později, promiňte —
Gross couvá ke dveřím.

Příklad správného zápisu „personální“ poznámky:

FILCH: Sbohem! (*Filch odejde pravými dveřmi*)

Ocitají-li se „personální“ poznámky za prefixem promluvy či uprostřed nějaké věty postavy, píšeme je na začátku s malým písmenem, vkládáme do závorky a nezakončujeme interpunkcí (a to i tehdy, když promluva téže postavy po „objektivní“ poznámce dále pokračuje a když prefix neopakujeme — jedná se o řádky začínající poznámkou v závorce, které odsazujeme od kraje směrem vpravo na úroveň výše stojícího prefixu), stojí-li však v rámci promluvy jako samostatná věta, uprostřed nebo na jejím konci, píšeme je s písmenem velkým; zatímco poznámky „objektivní“ odsazujeme na samostatný řádek, nedáváme do závorek, píšeme na začátku s velkými písmeny a zakončujeme interpunkcí.

Odstraňujeme duplicitní prefixy promluv postav tam, kde promluva téže postavy po poznámce dále pokračuje, např. GROSS: Běžte! *Hana si bere ze své tašky [...]* *Baláš zakašle.* Vy jste tu zas? **m.** GROSS: Běžte! *Hana si bere ze své tašky [...]* *Baláš zakašle.* GROSS: Vy jste tu zas?; MARIE: Zeptám se — *Marie odejde postranními dveřmi, po chvílce se vrátí.* Kolego řediteli — **m.** MARIE: Zeptám se — *Marie odejde postranními dveřmi, po chvílce se vrátí.* MARIE: Kolego řediteli —

Dále — oproti edici her ve *Spisech* — vyjímáme datace vzniku ze záhlaví dramát, neboť nejsou součástí textu. Upravujeme specifické

případy grafického řešení, např. zápis časových údajů (začátek rozhovoru 15.25 — první otázka m. začátek rozhovoru 15,25 — první otázka) nebo proložené slovo, jímž je naznačena snaha hovořící postavy o přesnou výslovnost (PERINA: Poslouchejte dobře: *m-a-l-u-z* — m. PERINA: Poslouchejte dobře: *m a l u z* —).

1/ ZAHRADNÍ SLAVNOST

Hra poprvé vyšla roku 1963 v časopise *Divadlo* (č. 7, příloha, s. 1–16), za textově definitivní však autor považoval až knižní vydání z roku 1964 v nakladatelství Orbis (zkrácené o citace dopisů na téma „obydlí budoucnosti“). Vedle toho hru v tomto roce rozmnožily také agentura Dilia a její slovenská obdoba Diliza (v překladu Milana Lasicí a Júlia Satinského),³⁶ v roce 1966 vyšla v autorově knize *Protokoly* (Mladá fronta, Praha 1966, s. 15–65) a dvacet let poté v exilovém výboru *Ztížené možnosti. Tři hry z šedesátých let* (Rozmluvy, Purley 1986, s. 5–63). Po roce 1989 následovala její publikace v rámci souborných edicí autorových dramát *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 5–43), *Hry (Spisy 2)* (s. 37–99), *Hry 1* (Větrné mlýny, Brno 2010, s. 9–62) a *Zahradní slavnost, Odcházení* (Artur, Praha 2015, s. 5–62). Zahradniční vydání existují v němčině, angličtině, francouzštině, italštině, korejštině, holandštině, maďarštině, rumunštině, španělštině, polštině a v dalších jazycích.

2/ VYROZUMĚNÍ

Vyrozumění poprvé vyšlo roku 1965 v časopise *Divadlo* (č. 8, s. 86–107) a téhož roku bylo také k dispozici jako agenturní tiskovina Dilie a Dili-zy (do slovenštiny hru přeložil Milan Lasica),³⁷ poté bylo v roce 1966 zahrnuto do autorovy knihy *Protokoly* (s. 141–218) a později i do souboru *Ztížené možnosti. Tři hry z šedesátých let* (s. 65–156). Po roce 1989 vyšlo v již jmenovaných edicích *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 45–104), *Hry (Spisy 2)* (s. 101–196) a *Hry 1* (s. 65–151). Hra byla otištěna francouzsky, německy, anglicky, italsky, švédsky, maďarsky, španělsky, polsky, rusky, ale třeba i turecky či estonsky.

36 První slovenská premiéra hry se uskutečnila 5. září 1964 ve Slovenském národním divadle (režie: Peter Mikulík).

37 První slovenská premiéra hry se konala 19. února 1966 ve Slovenském národním divadle (režie: Peter Mikulík).

3/ ZTÍŽENÁ MOŽNOST SOUSTŘEDĚNÍ

Hra byla poprvé publikována časopisecky (*Divadlo* 1968, č. 5, s. 85–99) a zároveň vyšla v agentuře Dilia, poté v nakladatelství Orbis (Praha 1969) a později také v souboru *Ztížené možnosti. Tři hry z šedesátých let* (s. 157–218). Po roce 1989 se drama stalo součástí souborných edic *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 105–147), *Hry (Spisy 2)* (s. 257–320) a *Hry 1* (s. 153–207). V zahraničí vyšlo v němčině, angličtině, francouzštině, italštině, polštině či ruštině.

4/ ŽEBRÁCKÁ OPERA

Strojopis *Žebrácké opery* se nedochoval, máme jen první publikaci, kterou byla samizdatová rozmnoženina z Edice Petlice datovaná 1973 a poté i další takové (Edice Expedice 1976 a 1979, Krameriova expedice 1979, Popelnice 1980). Česky vyšla poprvé v exilovém svazku autorových dramát *Hry 1970–1976. Z doby zakázanosti* (Sixty-Eight Publishers, Toronto 1977, s. 105–184), oficiálního vydání se dočkala v roce 1990 ve výtisku agentury Dilia a poté i jako součást edic *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 149–206), *Hry (Spisy 2)* (s. 423–517) a *Hry 2 (Větrné mlýny, Brno 2011, s. 135–219)*. Překlad *Žebrácké opery* byl publikován německy, italsky, anglicky, francouzsky, rumunsky, polsky či třeba japonsky nebo srbsky.

5/ AUDIENCE

Strojopis hry pořízený autorem se nedochoval. Hra samostatně, nebo s jinou vaňkovkou vyšla několikrát v samizdatu (Edice Petlice 1975, Edice Expedice 1975, Krameriova expedice 1978, Popelnice 1978, dvakrát Popelnice v roce 1980, Vokno [1981], Nos 1988), v exilovém časopise *Svědectví* (1976, č. 51, s. 525–536) a v exilovém vydání *Hry 1970–1976. Z doby zakázanosti* (s. 241–267). Po roce 1989 byla publikována samostatně slovensky (překlad Milan Lasica, Divadlo SNP, Martin 1990),³⁸ česky pak ve svazcích *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 207–230), *Hry (Spisy 2)* (s. 519–550) a *Hry 3 (Větrné mlýny, Brno 2011, s. 59–86)*, jakož i v souboru *Vhlavní roli Ferdinand Vaněk* (Academia, Praha 2006, s. 7–36) a v bilingvním česko-anglic-

38 První slovenská premiéra hry byla 31. března 1990 (Divadlo Slovenského národního povstání, Martin, režie: Juraj Nvota); první premiéra hry na našem území v maďarštině se konala 21. května 1990 (Divadlo Thália, Košice, režie: Lajos Ottó Horváth), spolu s *Vernisáží* (režie: István Iglódi).

kém vydání *Občan Vaněk — Citizen Vaněk* (Levné knihy, Praha 2009, s. 10–98). Hra byla vydána německy, anglicky, francouzsky, italsky, norský, finsky, korejsky, holandsky, polsky, maďarsky, rumunsky, španělsky, rusky, švédsky, portugalsky, ale třeba i srbsky, katalánsky, arabsky, slovinsky či v esperantu.

6/ VERNISÁŽ

Strojepis hry se nedochoval. Poprvé byla rozmnožena již v roce 1975 jako jeden z titulů Edice Petlice a ještě téhož roku pak několikrát samizdatově vyšla spolu s *Audienci* (v Edici Expedice, v Edici Petlice a v edici Popelnice, kde ji znovu vydali v roce 1980), později byla publikována také s třetí Havlovou vaňkovskou aktovkou *Protest* (v edici Popelnice v roce 1980, v edici Vokno v roce 1981 a v edici Nos roku 1988). Česky poprvé vyšla v Kanadě ve svazku *Hry 1970–1976. Z doby zakázanosti* (s. 273–296), doma pak až po listopadu 1989 v souborech *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 231–250), *Hry (Spisy 2)* (s. 551–580) a *Hry 3* (s. 89–114). Spolu s ostatními vaňkovkami byla otištěna také v knize *V hlavní roli Ferdinand Vaněk* (s. 37–64), česky a anglicky pak v publikaci *Občan Vaněk — Citizen Vaněk* (s. 100–176). Vydána byla německy, anglicky, francouzsky, italsky, holandsky, polsky, maďarsky, švédsky, rusky, španělsky, ale třeba i svahilsky, gruzínsky, katalánsky či arabsky.

7/ LARGO DESOLATO

Strojepis hry *Largo desolato* se nedochoval. Drama bylo poprvé rozmnoženo v Edici Petlice roku 1984 (totéž datum neslo i vydání v Edici Expedice, rok nato hra vyšla v Sociální edici), česky bylo poprvé zveřejněno v exilovém časopise *Svědectví* (1985, č. 74, s. 385–418) a také knižně, v německém exilovém nakladatelství Obrys/Kontur (München 1985). Neoficiálně bylo vydáno v samizdatovém časopise *Revolver revue* (1986, č. 3–4, s. 167–205) a ve svazku *Hry 1983–1988* (jako v pořadí druhá hra, publikovaná na s. 1–80, přičemž v původním opise je stránkována každá hra zvlášť), který připravil časopis *O divadle* v roce 1989, poté — již oficiálně — samostatně slovensky (překlad Damian Vizár, *Javisko* 1990, č. 5, s. 278–297), v souboru *Largo desolato, Pokoušení, Asanace* (Artforum, Praha 1990, s. 9–103) a dále v souborech *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 319–368), *Hry (Spisy 2)* (s. 684–759) a *Hry 2* (s. 275–343).

K dispozici jsou vydání například v němčině, francouzštině, angličtině, holandštině, polštině, italštině, španělštině, maďarštině, ruštině, rumunštině, srbštině, turečtině, bulharštině či bretonštině.

8/ POKOUŠENÍ

Strojepis hry se nedochoval. Poprvé byla rozmnožena v roce 1985 v Edici Petlice a v Edici Expedice, česky poprvé vyšla v již jmenovaném nakladatelství Obrys/Kontur (München 1986). Po roce 1989 byla publikována časopisecky (*Dramatické umění* 1990, č. 2, s. 165–204) a v programu k inscenaci ji přetisklo Národní divadlo (Praha 2004, s. 68–135), později vyšla též v souborech *Hry 1983–1988* (s. 1–95), *Largo desolato, Pokoušení, Asanace* (s. 105–211), *Hry (Soubor her z let 1963–1988)* (s. 373–431), *Hry (Spisy 2)* (s. 761–856) a *Hry 2* (s. 345–429). Vydána byla také německy, anglicky, francouzsky, holandsky, dánsky, maďarsky, rumunsky, ruský, španělsky, polsky, ale třeba i turecky.

9/ ÚPRAVY

V textech jednotlivých her jsme oproti výchozímu vydání provedli pouze několik úprav, které si vynucuje současný pravopisný úzus.

Do citací a parafrází Nezvalových, Seifertových a Šrámkových veršů ve hře *Zahradní slavnost* nezasahujeme.³⁹

Ve hře *Vyrozumění* na s. 87 doplňujeme chybějící slovo *pauza*, jak to odpovídá textovému znění hry v *Protokolech* i v časopise *Divadlo*:

MARIE: Bohužel, nekouřím.
Pauza.

Rovněž opravujeme tiskovou chybu výchozího vydání (zde s. 100): s hasicím *přístrojem* v náruči **m.** s hasicím *přístojem* v náruči.

39 Srov. zde s. 17 — b. Sbohem a šáteček (Vítězslav Nezval: *Sbohem a šáteček*, Praha, F. Borový 1934, s. 196), b. Hora Říp (Jaroslav Seifert: *Šel malíř chudě do světa*, Praha, Družstevní práce 1949, s. 38), zde s. 38 — b. Žena (Fráňa Šrámek: *Splav a jiné básně*, Praha, SNKLU 1963, s. 80), b. Les (tamtéž, s. 74), b. Dívka a čtyřlístek (tamtéž, s. 158), zde s. 39 — b. Advent (Fráňa Šrámek: *Splav*, Praha, F. Borový 1916, s. 36), zde s. 52 — b. Písecká (Fráňa Šrámek: *Ještě zní*, Praha, F. Borový 1933, s. 12).

Na s. 109 sjednocujeme znění scénické poznámky v replice: HELENA (ke Grossovi): Cože? **m.** HELENA (Grossovi): Cože?

Do repliky ve hře *Žebrácká opera* na s. 229 vkládáme slovo *nejlépe*, které bylo její součástí v první samizdatové edici a v dalších vydáních zřejmě omylem vypadlo a které odpovídá logice autorovy lingvistické hry:

JIM: Zajímala by mě ještě jedna věc: dosud jsme mluvili převážně o tom, jak nejlépe ženské získávat. Neméně důležitou se mi však zdá být otázka, jak se jich potom *nejlépe* zbavovat —

V replice na s. 236 zkracujeme sloveso *vybral* na *bral*, tak jak to osmysluje předchozí jednání a jak bylo uvedeno i v první samizdatové edici: MACHEATH: Tak nemluv, Jime. Polly je nevinné dítě, které jsem si *bral* výhradně proto, že mě eroticky vzrušuje [...]

Do repliky na s. 279 doplňujeme slovo *právě*, které bylo její součástí v první samizdatové edici a které opět odpovídá logice autorovy lingvistické hry:

FILCH: No přece *právě* proto, že mám své zásady!

V *Audienci* na s. 330 opravujeme chybný prefix promluvy VANĚK **m.** SLÁDEK:

VANĚK: Já nekoukám —

Ve hře *Vernisáž* na s. 345 opravujeme chybný prefix promluvy BEDŘICH **m.** MICHAL:

BEDŘICH: Trochu mi to připomíná ostružiny —

Na s. 348 upravujeme rodovou koncovku slovesa *řekla* **m.** *řekl* tak, jak to vyplývá z významového kontextu a scénické poznámky, mužská postava hovoří k postavě ženské:

MICHAL: No co ti mám povídat, víš, co se mě dnes ráno zeptal? (K Věře) To jsem ti vlastně ještě ani neřikal! Z ničeho nic ti za mnou přijde a prej: táto, může se žába utopit? No co bys tomu *řekla*? Není ohromný?

VĚRA: To se tě vážně zeptal? Jestli se může žába utopit?

Na s. 353 rovněž opravujeme nezáměrný přesmyk písmen ve slově *ignorujete* **m.** *ingorujete* v promluvě:

VĚRA: No vidíš, a v tom je právě vaše chyba, že tak důležitou věc *ignorujete!* Pak to s vámi nemá takhle dopadat!

Oféliina píseň je citována dle Shakespearova *Hamleta* v překladu Zdeňka Urbánka, srov. 2. vydání, Praha, Orbis 1966, s. 122 a 128.

L. J.

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Obsah

ZAHRADNÍ SLAVNOST	5
VYROZUMĚNÍ	63
ZTÍŽENÁ MOŽNOST SOUSTŘEDĚNÍ	155
ŽEBRÁCKÁ OPERA	215
AUDIENCE	305
VERNISÁŽ	335
LARGO DESOLATO	363
POKOUŠENÍ	435
Komentář.....	529
Ediční zpráva	544

ČESKÁ KNIŽNICE / sv. 93

Řídí redakční rada České knihnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček,

Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Václav Havel

HRY

Text edičně připravila a komentář napsala Lenka Jungmannová
Obálka (s použitím obrazu Vladislava Mirvalda, *Oblouková mutace*,
1968, GASK — Galerie Středočeského kraje, reprofoto Zdeněk Matyáško),
vazba a grafická úprava Boris Mysliveček
Odpovědná redaktorka Petra Hesová
Sazba písmem Lido a litografie obálky a vazby Robert Šváb
Tisk a knihařské zpracování Finidr, s. r. o., Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knihnice

ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host, s. r. o.

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz, e-mail: redakce@hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2017 jako 1273. publikaci vydavatelství Host

560 stran

V České knihnici vydání první